

PROFILAKTIKA INSPEKTORI TOMONIDAN AYOLLAR JINOYATCHILIGINI OLDINI OLIISH FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH

V.O.Egamberdiyev

**Ilmiy Rahbar: IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar
profilaktikasi faoliyati kafedrası katta o'qituvchisi**

Safarov Davronbek Mahmadali o'g'li

310-guruh kursanti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17854738>

Annotatsiya:

Maqolada ayollar jinoyatchiligi fenomenining ijtimoiy-huquqiy xususiyatlari, uning shakllanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar hamda profilaktika inspektorining ushbu yo'nalishdagi faoliyati ilmiy asosda tahlil qilingan. Xotin-qizlar orasida huquqbuzarliklarning oldini olishda mahalla, huquqni muhofaza qiluvchi organlar, psixologik xizmatlar va nodavlat sektor bilan hamkorlikning ahamiyati ko'rsatib beriladi. Shuningdek, ayollarni ijtimoiy himoyalash, psixologik qo'llab-quvvatlash, bandlikni ta'minlash, oilaviy zo'ravonlikning oldini olish va raqamlashtirilgan profilaktika tizimidan foydalanish bo'yicha takomillashtirish yo'llari ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar:

Ayollar jinoyatchiligi, profilaktika inspektori, ijtimoiy himoya, oilaviy muhit, gender zo'ravonligi, xavf guruhi, profilaktik xizmat, huquqiy ong, ijtimoiy rehabilitatsiya, mahalla tizimi.

Ayollar jinoyatchiligi bugungi kunda nafaqat huquqiy, balki ijtimoiy, psixologik va iqtisodiy jihatdan ham chuqur o'rganishni talab etadigan dolzarb muammolardan biridir. U erkaklar jinoyatchiligidan ko'plab jihatlari bilan farq qiladi: psixologik motivlari, ijtimoiy sharoiti, sodir etilish sabablari, jinoyatning xarakteri va ijtimoiy oqibatlari nuqtayi nazaridan ayollar jinoyati o'ziga xos bo'ladi. Shu bois profilaktika inspektorining ayollar bilan ishlash jarayoni ham maxsus yondashuvni, ijtimoiy-psixologik tahlilni va manzilli profilaktik choralarni talab etadi.

Ayollar jinoyatchiligini keltirib chiqaruvchi omillar xilma-xil bo'lib, ular orasida oilaviy nizolar, ma'naviy-psixologik zo'ravonlik, iqtisodiy nochorlik, bandlikning yo'qligi, ijtimoiy yordamdan chetda qolish, huquqiy savodsizlik, tazyiq ostida yashash kabi holatlar muhim o'rin tutadi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlarning katta qismi oilaviy muhitda yuzaga keladigan keskinliklar bilan bog'liq. Bu esa profilaktika inspektori faoliyatining birinchi darajali vazifasi – oilaviy muhitni o'rganish, ijtimoiy xavfli holatlarni erta aniqlash va ularni bartaraf etishga ko'maklashish ekanligini ko'rsatadi.

Xotin-qizlar orasida ko'proq uchraydigan jinoyatlar qatoriga mayda o'g'rilik, firibgarlik, giyohvand moddalar savdosida ishtirok etish, oilaviy zo'ravonlik oqibatida vujudga kelgan jinoiy harakatlar kiradi. Bu jinoyatlarning ko'pchiligi ijtimoiy himoyaning yetarli emasligi, stressli vaziyatlar, ma'naviy bosim ostida qabul qilingan qarorlar natijasi hisoblanadi. Shu sababli, profilaktika inspektori ayollar bilan ishlashda ularning psixologik holatini tahlil qila oladigan, ijtimoiy yo'naltirish funksiyasini ham bajara oladigan mutaxassis sifatida faoliyat yuritishi talab etiladi.

Profilaktika inspektori faoliyatining muhim yo'nalishlaridan biri – “xavf guruhi”dagi ayollar bilan tizimli ishlashdir. Bu guruhga:

- yolg'iz onalar,

- boquvchisini yo'qotgan ayollar,
- tazyiq yoki zo'rvonlikka uchraganlar,
- mulkiy yoki oilaviy nizolar ichida yashayotganlar,
- moddiy ta'minoti past, mehnat bilan band bo'lmagan ayollar,
- erlari migratsiyada bo'lgan xotin-qizlar,
- ruhiy-psixologik muammolarga ega ayollar kiradi.

Ular bilan ishlashda profilaktika inspektori mahalla faollari, xotin-qizlar qo'mitasi, psixologlar, tibbiyot muassasalari, bandlik markazlari, nodavlat notijorat tashkilotlar bilan o'zaro hamkorlikda faoliyat olib boradi. Bunday ko'p tomonlama hamkorlik ayollarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, ularning hayotiy muammolarini bartaraf etish, jinoyatchilikka moyillikni pasaytirishga katta yordam beradi.

Ayollar jinoyatchiligini oldini olishda eng muhim yo'nalishlardan yana biri – oilaviy zo'rvonlikka qarshi kurashishdir. Ko'plab huquqbuzarliklar ayollarning zo'rvonlikka javoban bergan reaksiyasi sifatida sodir etiladi. Profilaktika inspektori oilalardagi zo'rvonlik belgilarini aniqlashda, ularga himoya orderi berishda, ayollarni boshpana, tibbiy va psixologik yordam bilan ta'minlash masalalarida samarali ishlashi lozim. Bu jarayon samaradorligining oshishi profilaktika inspektorining huquqiy savodxonligi va amaliy ko'nikmalarining yuqoriligiga bog'liq.

Profilaktika inspektori faoliyatini samarali tashkil etishda raqamlashtirishning roli ham ortib bormoqda. Xavf guruhlari bo'yicha elektron ma'lumotlar bazasini yuritish, ijtimoiy holati og'ir ayollarni onlayn monitoring qilish, tezkor ma'lumot almashish tizimlari orqali xizmatlar o'rtasidagi integratsiyani kuchaytirish – zamon talabi. Shuningdek, "Ayollar daftari" va "Temir daftar" ma'lumotlarini profilaktika tizimi bilan bog'lash, real vaqt rejimida ijtimoiy yordam monitoringini olib borish jinoyatchilikning oldini olishda muhim natijalar beradi.

Ayollar bilan ishlovchi profilaktika inspektorlarining psixologik tayyorgarligi ham alohida ahamiyatga ega. Chunki ayollar jinoyatchiligida hissiyotlar, ruhiy bosimlar, stress holatlari ustuvor o'rin egallaydi. Shu sababli, inspektorlar uchun maxsus treninglar: gender psixologiyasi, inqiroz holatidagi shaxslar bilan suhbat olib borish, mediatorlik, oilaviy nizolarni bartaraf etish metodikasi bo'yicha o'quv dasturlari zarur.

Yana bir ahamiyatli jihat – ayollarning huquqiy madaniyatini oshirishdir. Huquqiy savodsizlik natijasida ko'plab ayollar o'zini himoya qilish choralari bilmaydi, huquqlari buzilganda qayerga murojaat qilishni bilmaslik holatlari uchrab turadi. Profilaktika inspektori tomonidan huquqiy-ma'rifiy suhbatlar, seminarlar, maslahatlar tashkil etish ayollarni jinoyat sodir etishdan va jinoyatga sabab bo'lishi mumkin bo'lgan holatlardan saqlaydi.

Umuman olganda, ayollar jinoyatchiligini kamaytirish bo'yicha profilaktika inspektori faoliyatini takomillashtirish bir nechta asosiy yo'nalishlarni qamrab oladi: ijtimoiy himoya, psixologik qo'llab-quvvatlash, bandlikni ta'minlash, oilaviy muhitni mustahkamlash, davlat idoralari bilan tizimli hamkorlik, elektron monitoring, huquqiy targ'ibot va malaka oshirish. Ushbu yo'nalishlarda kompleks yondashuv joriy etilishi jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni, oilaviy totuvlikni mustahkamlashga, ayollarni huquqbuzarlikka moyillikdan uzoqlashtirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Karimova R. *Ayollar jinoyatchiligi: ijtimoiy-huquqiy tahlil*. – Toshkent: Huquq, 2020.

2. Mahmudov Z., Jo'rayev A. *Huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimida hamkorlik mexanizmlari*. – Toshkent: Yuridik adabiyotlari, 2019.
3. Xolmatova S. "Gender zo'ravonligi va uning oldini olishda mahalla institutining roli." – *Ijtimoiy tadqiqotlar jurnali*, 2022.
4. Oila va xotin-qizlar qo'mitasi axborot materiallari, 2023.
5. Xasanov B. *Jinoyatchilikning ijtimoiy asoslari*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
6. Sodiqova N. "Ayollarning ijtimoiy himoyasi va ularni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari." – *Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya jurnali*, 2021.